

Формування класифікаційних ознак розвитку підприємств

Зниження темпів приросту ВВП, загострення конкуренції на вітчизняному ринку і зростання невизначеності призводить до необхідності вирішення проблеми формування та реалізації планів розвитку підприємств з урахуванням ситуації, що склалась на ринку. Дієвим рішенням сьогодні є впровадження інновацій та активізація інноваційної активності підприємств не тільки в межах розробки новітніх технологій, але й посилення інвестиційної діяльності.

Різноманітні підходи до визначення категорії «розвиток підприємства», які розроблені науковцями такими, як Запасна Л., Кизим М., Кузьмін О., Мельник О., Пономаренко В., Прохорова В., Раєвська О., Тимошук М., Тридід О. та ін. не дають чіткого розуміння видів розвитку підприємств та їх сутнісних ознак. Незважаючи на розбіжності поглядів в трактуванні розвитку підприємств, можна виділити спільні риси та сформулювати авторське бачення цього економічного явища. Так, розвиток — це завжди зміни, що призводять до формування нових якісних властивостей системи. При цьому науковці розходяться в думці щодо зміни чого саме, чи діяльності і стану підприємства, чи потенціалу і внутрішнього середовища, чи на загал і одного і другого.

Підприємство протягом свого існування постійно піддається впливу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, що призводить до необхідності прийняття відповідних управлінських рішень. Залежно від характеру перетворень, що зумовлені прийнятими рішеннями, варто розрізняти адаптивний розвиток, що передбачає пристосування до відповідних умов, чи рефлексивний, який є результатом реакції підприємства на виклики бізнес-середовища, і передбачає низький рівень пристосування, та активний, що характерний при протидії чинникам і умовам середовища функціонування організації.

Беззаперечним є також і розуміння під розвитком довготривалих змін, процесів чи рухів системи. Згідно практики, що утвердилась в науковій літературі, під довгостроковими змінами розуміють зміни на часовому проміжку тривалістю більше 2 років, які є характерними для стратегічного планування. Тоді як під короткостроковими змінами розуміють зміни, у процесі поточної діяльності в межах 1 року. Але звернувшись до нормативно-правового забезпечення можна знайти визначення довгострокового періоду, як часового проміжку, протягом якого організація може припинити чи змінити свою діяльність, покинути галузь. Варто відмітити, що на сьогодні це можливо здійснити в рамках декількох тижнів чи місяців відповідно до галузі та характеристик підприємства. На основі вище наведених фактів можна говорити про виникнення протиріччя наукової термінології з усталеною практикою діяльності підприємств.

Для уникнення таких протиріч пропонується (див. табл.) виділити стратегічний розвиток, який відповідає стратегічному рівню та відбувається в часовому проміжку відмінному від 1 року та тактичний розвиток, який є характерним для підприємств протягом річного періоду функціонування, проте є відмінним від виробничого циклу продукції. Розвиток підприємств певної галузі досить часто є схожим між собою за хоча б однією характеристикою, що дає змогу виділити типовий та специфічний розвиток. Таке розмежування не суперечить поглядам провідних науковців щодо розвитку як унікального процесу, а лише уточнює рівні його унікальності. Як динамічний процес розвиток відбувається в певному напрямку і з певною інтенсивністю, відповідно він має зростаючий, спадний, або хаотичний характер.

Посилення коливань параметрів та нестабільності як зовнішнього, так і внутрішнього середовищ породжує певну невизначеність, що є рушійною силою інноваційного розвитку підприємств, та ускладнює проблему встановлення динамічної оцінки рівня розвитку. Враховуючи це доцільно розрізнити розвиток за рівнем невизначеності — в детермінованих умовах, коли результати розвитку системи чітко визначені в рамках певної моделі чи експерименту, в умовах ризику, що характерно для ймовірнісного характеру, функціонування зважаючи на можливість виникнення певних несприятливих ситуацій, та в умовах повної інформаційної невизначеності.

Відсутність, недостовірність чи неповнота інформації про можливості розвитку не є підставою для припущення, що його не існує, чи він не відбувається. Важливим є також поділ розвитку за об'єктами змін на організаційно-управлінський, інноваційно-інвестиційний, техніко-технологічний, соціально-економічний та маркетинговий, що охоплюють відповідні сфери ділової активності підприємства.

Таблиця

Класифікація видів розвитку підприємств

Класифікаційні ознаки	Види розвитку підприємств
За характером перетворень	Адаптивний Рефлексивний Активний
За унікальністю змін	Специфічний Типовий
За масштабом змін	Комплексний Фрагментарний
За характером	Зростаючий Спадний Хаотичний
За рівнем невизначеності	Детермінований Вірогідний (ризиковий) Невизначений
За рівнем планування	Стратегічний Тактичний
За об'єктом змін	Організаційно-управлінський Інноваційно-інвестиційний Техніко-технологічний Соціально-економічний Маркетинговий

Примітка. Розроблено на основі [1–3].

Підвищення ділової активності підприємств як в сфері інновацій, так і в соціальній сфері сприяє стійкому і сталому розвитку підприємств та високому рівню реалізації їх потенціалу, що зумовлює посилення не тільки конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості організацій, але й забезпечує зростання економіки та покращення ділового клімату в країні.

Подальші дослідження будуть спрямовані на формування системи індикаторів оцінювання та планування розвитку підприємств.

1. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі: [монографія] / О. В. Раєвнева. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. — 496 с.
2. Тимошук М. Р. Планування соціально-економічного розвитку підприємств: [монографія] / [М. Р. Тимошук, О. Є. Кузьмін та ін.]. — К.: УБС НБУ, 2007. — 449 с.
3. Мельник О. Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О. Г. Мельник. — Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2010. — 344 с.